

O JUGOSLOVENSKOJ MISLI U CRNOJ GORI DO PRVOG SVJETSKOG RATA

Novica Rakočević

Jugoslovenska misao u Crnoj Gori javlja se sredinom XIX vijeka. Nju prihvata crnogorski vladika, vladar i veliki pjesnik Petar Petrović II Njegoš. Razlike u vjeri, pismu, jeziku i dijalektu u Južnih Slovena za Njegoša nijesu bile razlog koji bi onemogućio rad na stvaranju jugoslovenske zajednice. Kod Njegoša je izražena ideja srpstva, koju on uporno razvija i riječju i perom, stalno zaokupljen oslobođenjem srpskog naroda ispod turske vlasti, ali je za njega srpstvo ipak tijesno; zato je pored srpske prihvatio i ideju jugoslovenstva, kao i ideju opšte slovenske solidarnosti. U posljednje tri-četiri godine njegovog života sve se ove ideje kod njega prepliću, mada se čini da njegovo slavljanstvo često označava jugoslovenstvo.

Pored njegovih izrazito slobodarskih shvatanja, da prihvati jugoslovensku misao na Njegoša je bez sumnje uticao i tajni panslavistički krug u Beogradu, osnovan 1844. godine, na inicijativu poljske emigracije i po konceptu njenih panslavističkih ideja. U tom klubu bilo je ljudi iz svih jugoslovenskih pokrajina. Za njega je znao i Njegoš. U tom klubu prije revolucionarne 1848. godine nastao je plan o stvaranju Jugoslavije, i to pod imenom »Osnove politične Jugoslavena«. Član kluba i jedna od vodećih njegovih ličnosti bio je književnik Matija Ban, koji u proljeće 1848. dolazi na Cetinje. Ban je upoznao Njegoša sa planom kluba o radu na oslobođenju i ujedinjenju Južnih Slovena i Njegoš se sa tim saglasio, obećavši da će pratiti rad pokreta i u svemu ga pomagati. »Otada Njegoš propoveda jugoslovenstvo«, kaže Ljubomir Durković-Jakšić.¹ Međutim, Njegoš je ideju jugoslovenstva gajio i prije dolaska Matije Bana na Cetinje. Njegovo jugoslovensko osjećanje osobito je došlo do izražaja u pjesmi »Pozdrav rodu na Novo ljeto«. Pjesma je napisana u Beču 1847. godine. Jedan njen stih glasi ovako:

»Lipo, ljepo, lepo i lijepo,
bilo, bjelo, belo i bijelo —
listići su jednoga cvijeta,
u pupolj se jedan odnjihali.«²

¹ Ljubomir Durković-Jakšić, Objavljivanje imena »Jugoslavija« pre sto godina u Trstu, *Stvaranje*, br. 12, 1953, 727.

² Petar Petrović-Njegoš, *Pjesme*, Beograd, 1953, 175.

U Evropi 1848. nastaju krupni događaji. Revolucija je uzdrmla feudalnu i nacionalno heterogenu Habsburšku monarhiju. Njegoš sa punom pažnjom prati razvoj nacionalnih pokreta Slovena u Austriji, a osobito Srba i Hrvata. On je potpuno na strani srpskog pokreta pod patrijarhom Rajačićem i hrvatskog pod vođstvom bana Jelačića. Njegoš smatra da će pokreti Jelačića i Rajačića osigurati uslove za neometani nacionalni razvoj Hrvata i Srba u Austriji, a to će omogućiti pobjedu jugoslovenske ideje, pa i konačno oslobođenje jugoslovenskih naroda i stvaranje jugoslovenske države — u pogodno vrijeme. On je Jelačiću obećao i pomoć, ali mu prilike nijesu dozvolile da to obećanje i realizuje. Prema nekim, ali ne posve sigurnim podacima, Njegoš šalje u Zagreb vojvodu Iva Rakova Radonjića sa još jednim delegatom da Jelačiću usmeno saopšti poziv da se proglasi »nezavisnijem banom trojedne kraljevine«, obećavajući mu svoju pomoć.³ Ne samo što je želio nego je i nastojao, koliko je to bilo u njegovoj moći, da se kako unutar srpskog i hrvatskog pokreta tako i među njima postigne jedinstvo. Videći u tom jedinstvu naj-snažniju garanciju za ostvarenje interesa i Hrvata i Srba, on nastoji da u Boki Kotorskoj i dubrovačkoj oblasti ujedini pravoslavne i katolike. U tom cilju, početkom juna 1848. Njegoš šalje Bokeljima i Dubrovčanima »od obje crkve« *Objavlenije* štampano u 500 primjeraka.⁴ Njegoš nije odobravao što se skupštine Boke i Dubrovnika »na različite partije drobe«. On poziva Bokelje i Dubrovčane da sve drugo odbace, a da budu »srcem i dušom privrženi svojoj narodnosti i sasvijem vjerni i poslušni Jelačiću, svomu jedinoplemenomu banu od trojedne kraljevine, koji je pod krunom cesarskom«. Ako se pokažu »nevjerni«, Njegoš prijeteći da će im Crnogorci postati »zakleti neprijatelji«. Isto tako im obećava pomoć u slučaju kakvog napada na njih: »Mi smo u svaki čas gotovi vama na pomoć priteći i za vašu svobodu ujedno našu krv proliti.«⁵

Sa velikim nestrpljenjem prati razvoj pokreta Južnih Slovena u Austriji, pa pita Vraza: »Ide li naša stvar na te strane pravcem? Hoće li se naš narod svijetu pokazati narodom blagorodnim i dostojnim samostalnosti svoje ili će vječno obožavati tuđe verige, koje im već tolika vijeka gotovo prepiliše vrat i satriješe narodnost?« Čudi se što se to »s našim g. Gajom uradilo« i nastoji da se potanko obavijesti kakva je »nesreća slijepoga demona« i kod Hrvata donijela »svoje zlobno i otrovno sjeme«.⁶

Kasno u jesen 1848. godine Njegoš je bio spreman da pruži pomoć svojoj braći Hrvatima, što se vidi iz jednog pisma upućenog generalnom guverneru Dalmacije A. Turskom. On za to navodi razloge: »jedno po jednoplemenosti, a drugo po njihovoj prirodnoj naklonosti vojničke trudove nositi«. Njegoš se stalno interesuje kojim će pravcem pokret poći, što se vidi iz pisma Turskom, u kome kaže: »Videći ja da moja sabrača Srbi i Hrvati pokazuju se najavno da pravcem idu naklonjeni k narodnosti i k poretku, i mene je ista misao odu-

³ Lazar Tomanović, Petar Drugi Petrović-Njegoš kao vladalac, Cetinje 1896, 175.

⁴ Isto.

⁵ Petar Petrović-Njegoš, Pisma III, Beograd 1955, br. 512, str. 383—384, 20. V (1. VI) 1848.

⁶ Isto, 532, str. 397—398, Pismo Stanku Vrazu, 20. X (1. XI) 1848.

ševljavala koja i Crnogorce, ako ustanak Srbah i Hrvatah ne bi bila slijepa neka potstreka, koja bi na opšte naše poruganije pred svijetom služila.« Ako se desi ovo posljednje, Njegoš kaže da bi ih za posljednji narod u svijetu držao i da bi mu bilo mrsko nazvati se njihovim bratom.⁷ Njegoš mnogo žali što kod Južnih Slovena nema jedinstva, što ne samo kod njih nego i uopšte kod Slovena nema svijesti o svojoj snazi i važnosti, i što moraju biti roblje Evrope. Pišući nekom Tršćaninu povodom poziva tršćanskih Slovena da bude član njihovog Zbora, Njegoš kaže da će osnivačima te organizacije služiti na veliku čast »ako on (Zbor — pr. n.) bude slavjanski«.⁸ Na kraju 1848. godine Njegoš još drži do Jelačića, u nadi da će on obezbijediti prava hrvatskog naroda i da će se Dalmacija ujediniti s Hrvatskom. I ljuti se na vođe Dalmacije, kao i na bečki dvor zbog nezahvalnosti prema tome čovjeku koji je spasao i dvor, i dinastiju, i austrijske posjede. U pismu Jelačiću, on, između ostalog kaže: »Tebe je tajna sudbina na čelu Južnih Slavjanah postavila, tebe sreća s divnima naprednostima vjenčaje, ali se vidi sve Tvoje izopačaju . . . Svaki narodoljubac, cijeli narod naš u tebe je očima opro i k tebi ruke pružio kako nebom poslanome Mesiji. Tvoj je zadatak velik, njim Evropa novi lik dobiva, on miče gadnu ljagu sa lica silnih Slavjanah, koji do dana današnjega ništa drugo nijesu bili do prodani i žalosni robovi i nadničari drugih naroda.« Njegoš je žarko želio da se Dalmacija, u čijem je sastavu bila i Boka Kotorska, sjedini s Hrvatskom. On Jelačiću kaže da je želio, da mu je to bilo moguće, poslati mu u pomoć »nekoliko Crnogoracah i gotovi su svagda na Tvoj glas i na korist opštu«.⁹ On se uporno zalaže za saradnju i jedinstvo Srba i Hrvata kao najveću zalogu za postizanje nacionalnih interesa. U pismu Danilu Medakoviću, srpskom publicisti i istoričaru, između ostalog kaže: »Jednom smo vas pozdravili da se pridružite braći Rvatima, da ste zajedno dok vas zla sreća ponijela nije.«¹⁰

Ali što je 1849. godina više odmicala, Njegoš gubi nadu u povoljan ishod pokreta Srba i Hrvata u Austriji, a time i u ideju jugoslovenstva. To se vidi iz njegovih pisama iz aprila i početkom maja 1849, upućenih srpskom knezu Aleksandru Karađorđeviću i dubrovačkom književniku Među Puciću. Njegoš piše knezu Srbije da hoće da mu napomene svoju »svagdašnju« želju, pa razočaran u ishod srpskog i hrvatskog pokreta smatra da je bolje bilo da se Srbija umjesto angažovanja u Vojvodini zajedno sa Crnom Gorom okrenula prema Bosni: »Danas bi se u rukama imalo ono što se ne bi moglo lako izgubiti.«¹¹

⁷ Isto, br. 536, 401—402, 17. (29) XI 1848.

⁸ Isto, br. 539, str. 404, 20. XI (2. XII) 1848.

⁹ Isto, br. 540, str. 405—406, 20. XII 1848. (1. I 1849). U pismu Njegoš između ostalog piše: »Spasa si prestol, dinastiju i sve njezine posljedovatelje; učinio si im uslugu kakvu im niko jošte nije učinio od njina postanja, pa Tvoji zadušnici poslije nekoliko dana mjesto zahvale nameću Dalmaciji stari gvozdeni jaram. A Dalmacija je Tvoja banovina. Dalmacija za divnim bratstvom ne čezne, ali što je sirota kriva kad ne vidi dalje od nosa? Ali sada, ili hoće ili neće, morati će se trsiti talijanstva . . . Veoma me je obradovalo potonje Tvoje pismo od 7-ga decembra. Nek ih bude tuga. Može im biti nazivati Te banom dalmatinskim. Neka imenuju kako hoće, samo neka je Dalmacija u Tvojoj ruci, da se jednom sastavimo. Nesnosno mi je ono što Ti prvo zvanije i mjesto u carstvu obečaše, pa odstupiše, — od svašta će odstupati. I što se snažnom mišicom ne uzmogne držati ono sve treba za ništa smatrati.«

¹⁰ Isto, br. 51, str. 500—501, 6. (18) I 1849.

¹¹ Isto, br. 547, str. 412, 14 (26) IV 1849.

Koliko se Njegoš bio razočarao u pokret Srba i Hrvata u Austriji, a donekle i u jugoslovensku ideju, najbolje se vidi iz pisma književniku Puciću. Tu, između ostalog, on kaže: »Ja sam se u početku nešto nadao, no danas vidim da je zasad jugoslovenstvo idealna riječ koja samo praznijem glasom lijepo zvoni. Što je Banovina (Trojedna Kraljevina) i Vojvodstvo? To su mrtve istoričke riječi — drugo ništa. Jugosloveni sile svoje ne poznaju, pa i zasluge svoje ne vide. Stoga oni sebe i predaju slijepo u bezuslovno ropstvo tuđinu. Ovo je vječna muka za one koji su njihovi i za one duše koje ovo osjećaju, — nego svejedno biva kad naša braća ne znadu razumjeti što je dična svoboda.«¹²

Ipak, i pored tolikog razočaranja u srpski i hrvatski pokret u Austriji, odnosno u vođstvo ovih pokreta, Njegoš se jugoslovenske ideje i misli neće odreći sve do svoje smrti, u oktobru 1851. godine. Slovenačkom lingvisti i svom prijatelju Francu Miklošiču on piše da sa nestrpljenjem očekuje pojavu njegovog rječnika, kome pretkazuje veliki značaj za kulturu Južnih Slovena: »Ta to je svetinja slavenska, koja je do danas trunula u talogu nevježestva, zaboravljena narodom zabačenim samim sobom. Ja se nadam da će on najveća dragocjenost našega žalosnoga knjižestva biti, jošte kad je Vaše rukotvorenije.« Dalje se interesuje kada će početi da izlazi Miklošičev list i želi da se na njega pretplati. Obećava da će njegov sekretar Milaković poslati »podjekoji« prilog, a na kraju kaže: »Vi ste na mjesto te možete veliku polzu prinijeti silnome no kukavnome i slijepome jugoslovenstvu.«¹³

U predgovoru »Lažnom caru Šćepanu Malom« Njegoš piše da je u arhivima u Veneciji istraživao građu o »čudnovatom Šćepanu i o drugijem stvarima onoseći se Jugoslovenstva . . .«. Taj predgovor napisao je u proljeće 1850, a djelo predao tršćanskom Srbinu Andriji Stojkoviću, na njegov zahtjev, da ga štampa u štampariji braće Župana u Zagrebu. Djelo je izašlo iz štampe 1851. godine. Na koricama, kao mjesto u kom je izdato, stoji: »U Jugoslaviji«. »To je jedini primer«, kaže dr Durković, »u istoriji naše knjige do 1941. da ima takvu oznaku.«¹⁴ Na početku Njegoš je dao Moto, štampan ćirilicom i latinicom,

»Ne pita se ko se kako krsti,
no čija mu krvca grije prsi,
čije l' ga je zadojilo ml'jeko.«

Na kraju knjige objavljen je spisak pretplatnika pod naslovom: »Predupisnici iz Jugoslavije« sa odjeljcima: Crna Gora, Slavonija, Hrvatska, Slovenija, Dalmacija, Vojvodina, Srbija, Kneževina Srbija.¹⁵ Tako je ovo Njegoševo djelo širilo ime Jugoslavije.

Iz ovoga što smo kazali jasno se vidi da je Njegoš gajio jugoslovensku misao i da se zalagao za zajednicu jugoslovenskih naroda i za jačanje svijesti o jugoslovenstvu. U njegovoj patrijarhalnoj i siromašnoj Crnoj Gori, koja je imala da se bori sa nizom teškoća i spoljnih i unutrašnjih, koja je tek počinja-

¹² Isto, br. 548, str. 412—413, 23. IV (5. V) 1849.

¹³ Isto, br. 572, str. 428, 12 (24) III 1850.

¹⁴ Durković-Jakšić, n. č., 733.

¹⁵ Vidi, Lažni car Šćepan Mali, izdanje 1851. i 1952.

la da poprima fizionomiju moderne države (ali država u pravom smislu riječi još nije bila), koja nije imala varoši osim Cetinja sa manastirima i Njegoševom biljardom, ideja jugoslovenstva nije mogla dobiti šire razmjere. Slobodno se može reći da se ona smrću Njegoševom gasi i da se zadugo u Crnoj Gori neće javiti.

Knjaz Nikola (a od 1910. kralj), koristeći se ugledom koji je Crna Gora stekla svojom oslobodilačkom borbom kako za vrijeme njegovih prethodnika tako i u periodu 1860—1878. godine, a nošen ambicijom da srpstvo oslobodi i ujedini pod svojom dinastijom, i da zauzme prvo mjesto u srpstvu, ponekad je želio da prednjači i kao nosilac ideje o zajednici Južnih Slovena. On održava prijateljske odnose sa pojedinim nosiocima jugoslovenske misli, pa i sa poznatim hrvatskim naučnim, kulturnim i javnim radnicima, Franjom Račkim i Josipom Jurajem Štrosmajerom.¹⁶ Svoju misao o tome najbolje je izrazio u pjesmi »Nova zvijezda«. On je tom pjesmom 1898. godine pozdravio hrvatsku »Narodnu misao« koja:

»Zove Srbe i Slovenca
i Hrvate, djecu svoju,
bratstvu, slozi, zajednici,
da u kolu svi zapoju.«

I dalje:

»Za odbranu Jugoslavija
i za bratsku zajednicu
brat je bratu vazda dužan
da ga pazi ka' zjenicu.«

U pjesmi knjaz poziva na odbranu jugoslovenske zajednice, pa kaže:

»Nek je proklet svaki onaj,
ko nam na put slozi staje,
i ko mili rod tuđinu
za tričavi dar izdaje.«¹⁷

Svoju jugoslovensku koncepciju kralj Nikola je naglasio u Proklamaciji Crnogorcima 6. avgusta 1914. godine, kada je Austro-Ugarskoj objavio rat. Tu on poziva Crnogorce »u sveti rat za slobodu Srpstva i Jugoslovenstva«.¹⁸ Međutim, valja naglasiti da kralj Nikola — bez obzira na to što se ponekad izjašnjavao

¹⁶ Cjelokupna djela Nikole I Petrovića-Njegoša, knj. četvrta, Cetinje 1969, str. 221. Telegram kralja Nikole Jugoslavenskoj akademiji povodom smrti Račkog glasi: »Docne mi je stigao tužni glas o smrti zaslužnog Račkoga, ali ipak i suviše rano da me duboko potrese. Iskreno sačuvstvujem u žalosti hrvatskoga naroda koja nam je zajednička. Na narode djeluje, okuplja ih i otvoreni grob velikih ljudi, kao i slovo i djelovanje njihovo za života im. Molim Akademiju da bude tumač moga sačuvstvovanja i kod proslavljene porodice pokojnika.«

¹⁷ Isto, knj. prva, str. 139.

¹⁸ Isto, knj. četvrta, str. 127—128.

za jugoslovensku zajednicu i što se stalno kleo da je njegova stalna misao oslobođenje i ujedinjenje srpskoga naroda — nije bio spreman da svoje lične i dinastičke interese žrtvuje ni za ujedinjenje srpskog naroda ni za jugoslovensku zajednicu.

Do 1908. godine u Crnoj Gori je izlazio duže samo jedan list »Glas Crnogorca«, i to kao zvanični organ vladin (ostala dva-tri bila su kratkog vijeka). Obično u rubrici »Prosvjeta, književnost i umjetnost« on pokatkad donosi i vijesti iz političkog, kulturnog i prosvjetnog života Hrvata, a sasvim rijetko i Slovenaca. Ponekad se u listu susreću nazivi »Jugosloveni« i »jugoslovenski« (na primjer »jugoslovenski književnici«, »jugoslovenski umjetnici«, »jugoslovenski almanah« itd.). Povodom smrti Štrosmajerove 1905. godine, *Glas Crnogorca*, onda jedini list u Crnoj Gori, na prvoj strani donosi nekrolog. Tu se piše o Štrosmajeru »koji je kao najveći pobornik jugoslovenske zajednice radio svim silama oko napretka cijelog Slovenstva i duhovnog i kulturnog ujedinjenja pojedinih jugoslovenskih plemena«.¹⁹

Uredništvo *Dana*, lista za nauku i književnost, koji je počeo izlaziti u martu 1911. godine, u svojoj Riječi povodom izlaska kaže da će posebno zadovoljstvo imati u tome »ako se i s naše strane doprinese kulturnom zblizenju Slavenskoga Juga«.

Jugoslovenska misao javlja se i kod pojedinaca iz redova crnogorskih studenata u Beogradu, kao i onih u Pragu, okupljenih oko tamošnjeg *Udruženja jugoslovenskih akademskih društava*.

Time bi se iscrpli pomeni jugoslovenstva u Crnoj Gori sve do pod kraj 1905. godine, kada je kralj Nikola narodu »darovao« Ustav. To je i razumljivo, kada se uzme u obzir da u Crnoj Gori toga vremena nema političkog života i političkih stranaka. Ali već u prvoj crnogorskoj zakonodavnoj skupštini (izabranoj 1906) početkom 1907. godine dolazi do osnivanja Kluba narodnih poslanika, koji će postati osnov za formiranje Narodne stranke (popularno zvane »klubaši«, prve i jedine stranke u Crnoj Gori. Klub je izradio Program i Statut. U Programu o spoljnoj politici između ostalog je rečeno: »da se *gaji ideja o jugoslovenskoj zajednici*«. Međutim, kralj Nikola nije trpio opoziciju u zemlji, pa ubrzo raspušta Skupštinu i zabranjuje rad Stranke. U septembru 1907. prestaje da izlazi i organ Stranke, *Narodna misao* čiju štampariju režim ruši.²⁰

¹⁹ *Glas Crnogorca*, br. 13, 2 (15) IV 1905. U nekrologu se između ostalog kaže: »Pa kad se danas, uz ostalo Slovenstvo, i mi pridružujemo žalosti bratskoga nam hrvatskoga naroda i s iskrenom se tugom praštamo od ovog velikog Slovenina, ispunjavamo samo časnu dužnost prema vjernom i iskrenom prijatelju, koji je kao čovjek širokih pogleda Srbina i Hrvata za rođenog brata smatrao i cio se život spasonosnom mišlju jugoslovenske zajednice zanosio!«

Saučešće Nikole glasi: »Jako me potresla tužna vijest o smrti vladike Štrosmajera, velika čovjeka i svještenika, velikog Hrvata i Slovenina, koji je bio ne samo dobrotvor, vođ i učitelj svoga naroda, nego i jedan od najponositijih sinova našega juga. Koje srce jugoslovensko nije gordošću zakucalo onda, kada mu se i sami Rim i svi prvaci rimske crkve na vatikanskom saboru zadiviše rječitosti i čistom jeziku Cicerona! Slava velikom Jugoslovenu i Hrvat, bratu Srbinovu, i tihi pokoj duši moga dobroga prijatelja« (knj. četvrta, 233).

²⁰ Program Narodne stranke, Dubrovnik 1907, Nikola P. Škerović, Crna Gora na osvitku XX vijeka, Beograd 1964, 159.

Tako je prestala da postoji Narodna stranka, a time je onemogućen i njen rad na jugoslovenskoj ideji.

Na izborima u januaru 1914. godine režim kralja Nikole pretrpio je težak poraz. Birači su dali glasove za poslanike nekompromitovane, opoziciono raspoložene prema režimu kralja Nikole i bivše pristalice Narodne stranke. Na upravu zemlje došla je koaliciona vlada pod predsjedništvom generala Janka Vukotića, sastavljena od političke grupe zvane »Mijušković-Jabučka« i pristalica bivše Narodne stranke. U februaru je vlada podnijela Skupštini program svog rada. U programu o spoljnoj politici između ostalog kaže se:

»Mi stojimo na narodnom jedinstvu Srba i Hrvata i, vjerni tradicijama Crne Gore i njenih Gospodara, najizrazitije ćemo raditi na jugoslovenskoj solidarnosti i zajednici, učestvujući u svima kulturnim pothvatima jugoslovenskim prema našoj veličini i snazi.«²¹ Skupština je usvojila taj program. Šest mjeseci po usvajanju ovog programa, Crna Gora ulazi u rat protiv Austro-Ugarske.

Jugoslovenska misao u Crnoj Gori kao jedinstvena narodna svijest i izraz težnje ka jedinstvu cjelokupnog područja na kom žive Južni Sloveni i stvaranju jedne jake jugoslovenske države, kao što se iz izloženog u tekstu vidi, bila je vrlo skromna. Tome ima mnogo uzroka, o kojima mi u ovom prilogu ne možemo govoriti. Ekonomske, političke i kulturne prilike u kojima se Crna Gora nalazila u periodu 1847—1914. učinile su da jugoslovenska misao ne dođe do šireg izražaja. Opšte siromaštvo naroda, a posebno na polju kulture i prosvjete, kao i politički sistem u zemlji, onemogućavali su Crnogorcima da se upoznaju sa jugoslovenskom idejom kod drugih jugoslovenskih naroda.

Pod pojmom Jugosloveni u Crnoj Gori podrazumijevani su: Srbi, Hrvati, Slovenci, a ponekad i Bugari. Crnogorci se tada smatraju dijelom srpskog naroda.

U Crnoj Gori je malo pisano o jugoslovenskoj misli, pa nije ni čudno što je ona tu bila maglovita, nedefinisana, neodređene fizionomije. Ipak Crnogorci su uvijek bili spremni na zbližavanje jugoslovenskih naroda i stvaranje jugoslovenske zajednice, u prvom redu zajednice Srba i Hrvata, pošto ta dva naroda imaju isti jezik. Pod pojmom jugoslovenstva u prvom redu se razumijevala politička i kulturna zajednica jugoslovenskih naroda, ali je prihvatano ondašnje gledište: Srbi, Hrvati i Slovenci su tri plemena jednog istog naroda, a ne tri naroda u nacionalnom smislu.

²¹ Novica Rakočević, Izbori za Crnogorsku narodnu skupštinu januara 1914. i Program Vlade generala Janka Vukotića, *Istorijski zapisi*, sv. 3—4, 1972, 427.

Zusammenfassung

DER JUGOSLAWISCHE GEDANKE IN MONTENEGRO (CRNA GORA) BIS ZUM
ERSTEN WELTKRIEG

Der jugoslawische Gedanke kam in Montenegro Mitte des 19. Jhs auf. Er wurde vom montenegrinischen Wladika, dem Herrscher und grossen Dichter Petar Petrović II. Njegoš aufgegriffen. Die religiösen, schriftmässigen, sprachlichen und mundartlichen Unterschiede bei den Südslawen waren für Njegoš kein Grund, der die Arbeit an der Schaffung einer südslawischen Gemeinschaft vereiteln würde. Njegoš verfolgte mit grosser Aufmerksamkeit die Entwicklung der nationalen Bewegungen bei den in Österreich lebenden Südslawen im Revolutionsjahr 1848.

Der jugoslawische Gedanke war in Montenegro auch nach Njegošs Tod anwesend. Man begegnet ihm auch in einigen Gedichten des Fürsten Nikola und in montenegrinischen Blättern. Fürst Nikola unterhielt freundschaftliche Beziehungen zu den einzelnen Trägern der jugoslawischen Idee sowie auch zu den bekannten kroatischen Wissenschaftlern und Kulturschaffenden Franjo Rački und Josip Juraj Strossmayer.

Die montenegrinische Nationalpartei (Narodna stranka) wurde im Jahre 1907 gegründet; sie betonte in ihrem Programm »die Förderung der Idee einer jugoslawischen Gemeinschaft«. In ihrem, der montenegrinischen Skupschtina unterbreiteten Arbeitsprogramm betonte die Regierung des Generals Janko Vukotić: sie werde an der »nationalen Einheit der Serben und der Kroaten« arbeiten sowie daran, dass sich Montenegro nach seinen Kräften an allen jugoslawischen kulturellen Unternehmungen beteiligen würde.

Der jugoslawische Gedanke war in Montenegro als einheitlich nationales Bewusstsein und als Ausdruck des Strebens nach Einheit des gesamten Gebiets, in dem die Südslawen leben, sowie nach der Schaffung eines starken jugoslawischen Staates, viel zu genügsam. In Montenegro hatte man wenig über den jugoslawischen Gedanken geschrieben, und daher ist es auch nicht verwunderlich, dass er nebelhaft, undefiniert und von unbestimmter Physiognomie war. Dessen ungeachtet waren die Montenegriner immer bereit, die Annäherung der jugoslawischen Völker und die Schaffung einer jugoslawischen Staatsgemeinschaft zu fördern, in erster Linie einer Gemeinschaft der Kroaten und der Serben, da diese zwei Völker die gleiche Sprache sprachen. Unter dem Begriff des Jugoslawentums verstand man vor allem eine politische und kulturelle Gemeinschaft der jugoslawischen Völker.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

ŠIDAKOV ZBORNIK

*U povodu 75. godišnjice života
prof. dra Jaroslava Šidaka
i 30. godišnjice njegova uređivanja
»HISTORIJSKOG ZBORNIKA«.*

Redakcijski odbor

MIRJANA GROSS

IVAN KAMPUŠ

BOGDAN KRIZMAN

JOSIP LUČIĆ

HRVOJE MATKOVIĆ

BERNARD STULLI

Glavni i odgovorni urednik

MIRJANA GROSS

IZDAJE
SAVEZ POVIJESNIH DRUŠTAVA HRVATSKE

